Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Серло

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 15 ИЮЛЬ, 1989 ШУ. ★ № 84 (7742). ★ Мах 3 кап.

БОЛХЛОЙ КЛАССАЦА ДАГАВАЛАР

М. С. Горбачев Ленинграде хилар

ЛЕНИНГРАД. 11 июль. (ТАСС спец. корр.). Нева тIа йолча городе кхаьчав тахан КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарчa Совета Председатель М. С. Горбачев.

Укх тIеххьарча диъ шера кхозлагIа воагIа из укхаза, из укхаза массаза вар вай мехка хулача эрглонний процессаша кердача тайпара голатохар хиннад. Укхаза, Смольне зала чу, 1986 шера дIакхайкайир хIанз практике чакхйоахаш кхы тIа а кердача политически чулоацамца ювзаш йола перестройка керттера положенеш. Перестройка керте отта тIахьийхар ленинградцаш Генеральни секретара.

Таханарча вIашагIкхетара программа йолаелар Ленинграда пригороде — Колпино яхача мeтте. Укхаза я советски езача машиностроене керттерa центрах цаI йола «Ижорский завод» яхача объединене керттера производствaш. ХIанз предприяте атомни электростанцешта лаьрхIа йола оборудовани арахецаш я.

Ижорски металлургаша, доалаеш, «тяжеловесаш» оалаш йола, ший тайпара слиткаш арахецалга карадерзадаьд, укхаза хьа а яь, болх беш я Европе йоккхагIчарех цаI йола «5000» яха стан а, 12 эзар тонн низ бола ковочни комплекс а, иштта даьймехка Iилманни техникан кердадараш а.

КердагIа йола техника хьаяро предприяте цIенхаштта реконструкци а доал дара кардинальни реформа а елга дIадийха ца Iеш, дукхача эзарий нахах латтача коллектива вахаре йола социальни проблемаш къоастаелга а дIадийхар. Предприяте толамца чакхъяьккхар йиззача самоуправлене тIа ялара хьалхара этап: «Ижорский завод» яха объединене министерства доалара а яьнна. ший тайпара йолча советски концерна отраслашта юкъерча «Энергомаш» яхача пачхаьалкхен объединенена юкъеяхар. Тахан заказашца долча чоалханеча хьалага пайда а хьожаш, предприяте пайда эцара план лерраца кхоачашъеш а, чIоагIа низ бола финансови хьал долаш а, конверсе процесса юкъе хьинаре дакъа лоацаш а я. ХIара шера укхаза арахецаш йолча продукце диълагIа дакъа кердадаккха дезаш да.

Индустриальни Ленинграда дукхагIча даькъе сурт-сибат белгалдоаккхаш йолча объединенена алхха экономика даькъе хинна ца Iеш, ништта эколоте хьакъехьа, къахьегамхой фусамащцеи, къачанцеи, товарашцеи, гIулакхашцеи Iалашбара даькъе а динза даргдоаца декхараш комплексно кхоачашдара реальни программаш эшаш я.

М. С. Горбачева объединене болхлощца къамаьл деча керттерча даькъе йийцараш уж темаш яр.

М. С. Горбачева гулбеннараштa фусамащцара долча хьалах лаьца хаттар дир — миштaй керда квартираш хьаэцара аргIа, хIара шера масса квартира хьалъю, аьнна. Хьал чоалхане да, аьнна, жоп делар машиностроителаша, — хIара шера 200—250 квартира маргIахьаяль, хIаьта из декхар 2000 шу хьатIакхоаччашехьа кхоачашдергдолаш дукхха дукхагIа квартираш хьалъе еза.

— ХIаьта хозспособ? Фусамаш хьалъяра цу формагIа пайда хIана эцац оаш? — хаьттар М. С. Горбачева, цул тIехьагIа Донецке йолча машиностроительни заводех цхьанне из проблема мишта къоастаю а дийцар. Хозспособа чотагIа из гIулакх ше лаьттачара меттахьа даьлар, аргIагIа лаьтта нах кIезигагIа а хилар.

Тахан предприяте мел йола средствaш цун доалахьа майнй. Из я а я ше маярра боахама расчет, цох биззача боараме пайда эца Iомадала деза шо — фусамашта лаьрхIа гIишлош берий бешамаш хьалъе. кхачан проблема шоай тепличнн боахамаш хьалдара чотагIа къоастае еза оаш. ХIаьта, хIанз предприятеша эцаш бола пайда Iаламаьте кIезига хьожабу къахьегама хьалаш тоадара, реконструкци лра, керда технологеш юкъейоалаяра, социальни даькъера проблемаш шоашка къоастайтара. Масала. оаха эшйра халкъа эша товараш хьадеш йолча цехера къахьегама хьалаш во долга. Халахете а, дукхагIча даькъе алапи лакхделга тIакхувш ба боахама болхлой. Масала, Ленинграде къахьегама овсарле 6 процент лакхъеннаяле, алапи 1,5—2 сихагIа дегIаденад. Ший лоIамагIа боахам иштта лелабе йиш йий-теш? КIал бух боацаш а арахийца товараш доацаш а цхьалхха совлен луш дола ахча дала йиш яц.

— «Фусамаш-2000» яха программа реальни йий-теш? — яха хаттар оттадир.

— Укх пятилетке санна гIишлош хьалъеш вай хуле, тамаш я-кх, — жоп делар М. С. Горбачева. — Укх кхаь шера гIишлош хьалъяра темпаш холуш лакхъенналe. а амма уж тоъаргIолаш яц. Расчеташа хьахьокхачох, из проблема къоастаяра вIашагIтоха езаргья средствaш предприятеи, кооперативай, индивидуальни гIишлош хьалъяра даькъера пачхаьалкхен капвложенеши низ бола ресурсий база хьакхоллар. Гаьна ца доаккхаш долгостроя боамараш кIезигде, цIенош хьалде безам болаш а уж хьалде могаргдолаш а бараштa лаьрхIа кредита чотагIа е кооперацен ларда тIа материалаш яхьийта еза рынке. ГIулакх, боккъалдар аьлча, средстваш ца — хиларах а доацаш, гIишлон база во хиларах да. ХIаьта цул тIехьагIа дукхагIа мебель. сантехника эшаш хилар а. Уж дешаш къоастадара тIаерзаяь специальни решенеш тIанийцай хIанзлехьа. Эргалонаш хьае таро йолга хьахьокх XIII пятилеткана лаьрххIа яьча прорработкаша.

Тикашка продукташца дола гIулакх геттара во долга, баьцадаараши сомн беза болга. кооперативаша деш дола гIулакхаш халкъо хьал ца лоацилга, цар шоаш деш долча гIулакхех боаккха мах геттара лакха болга, шоаш арахецаш йолча продукце е гIулакхий дикала йоакхо еш боацилга дIахойташ йола репликаш йир.

— Принципага диллача, со кооперативашта тIехьа ва, — жоп делар Михаил Сергеевича. — амма. со тIехьа ва дукха товараш. гIишлон материалаш алсамйоахаш. шоашта сервиса гIулакхаш тIаэцаш, пачхаьалкхен предприятешка долча хьалашта гарга болх беш йолча кооперативашта. Общепита системе болх беш йолча кооперативашта нах эггара чIоагIагIа раьза боацилга ховш да вай. Кооперативай формаши цар деча гIулакхий номенклатурен. уж Iалашъяраи царна налог тохараи дешаш къостаде а цига йоагIаш йола порядок оттае. а таро луш йола бокъоеннай хIанз Iаьдала моттигерча органашта. Тахан шо долча. Ленинграде, шерра дувцийтара кепатехай кооперативни а индивидуальни а къахьегамах йолча городскойн областной комиссей предложенеш. Цу тайпара болх чакхбоаккхаш ба мел йолча республикашка, краяшка. областашка.

Цул тIехьагIа къамаьл хилар «Ижорский завод» яхача объединене кулгалхошцеи керттерча специалисташцеи.

Промышленноста кулгалдара керда структураш хьакхоллача даькъе оаш деш дар алхха ленинградцашта нйиша ца Iеш, берригача мехка эшаш да. — иштта белгаьяьккхар Михаил Сергеевича «Энергомаши». «Технохими» яхача концерний хьахара опыт. Хиннача вIашагIкхетаре дийцар хIанз йолаш йолча экономически хьалашка керда боахама управленчески структураш юкъейоалаяра халойех а концерний къахьегамхошта пайда эпа аьттув баьнна е гарггарча хана пайда эпа таро лургйолча совленех а.

Концернашка чухьа хьахиннача кердача бувзамех а цар социальни программаех а лаьца шеддар ха ловш вар М. С. Горбачев. Цул тIехьагIа из ваха хилар предприяте цехашка. болхлошцен специалисташцеи лаьрххIа къамаьл хилар цун. советски наьха вахар тоадара тIадерзадаь долча цхьаьца хьехамашкен предложенешкен ладийгIар цо.

Эргалоний халача этапе дай хIанз, аьнна, белгалдаькхар Генеральни секретара, хIаьта геттара лоархIаме да цу хьале веха ца хьовзаш, сатем а болаш хилар, хIана аьлча, тайп-тайпара дефицитий хьисапе керд-кердагIа йола проблемаш, бахача наха Iалашо еча тайп-тайпара духьаленаш, иштта кхыдола социальни чоалхане гIулакхаш духьалъувттаду вахаро.

Моттигерча Советашка хоржамаш чакхдоахача хана демократически наькъаца къахьегама коллективай хьаштaш кхы тIа биззагIча боараме лархIа а, Iаьдала органашка цар викалаш дукхагIа хилийта а таро лургйолча предложенеш хьаллаьцар М. С. Горбачева. Цхьачар кулгалдеши вокхар болх беши дола хьал вайна эшаш дац, аьнна, белгалдаьккхар Михаил Сергеевича. Производства а мехка а кулгалдара мел болча боарамашка болхлошта реальни таро луш йола механизмаш эш. Дукхах йоацаш хиннача Съезде болхлоша - депутаташа даьча гIулакхаша, СССР Лакхехьарча Совете цар баьча балхо, берригача мехка долча хьалаша из нийса долгах а, динза даргдоацилгах а тешаду вай.

Хиннача вIашагIкхетаре перестройка проблемаех, политически а экономически а реформаех, Советий ролаш лакхъярах, партийни органзацеша беш бола болх хьинaрегIа барах лаьца долча дукхача хаттараштa жоп делар М. С. Горбачева.

* * *

Делкъел тIехьагIа Смольне М. С. Горбачев вIашагIкхийтар КПСС Ленинградски обкома бюро членашца. парте городскойн районнии комитетий секретарашца.

М. С. Горбачевца цхьана цига баха хилар КПСС ЦК Политбюро членалла кандидаташ Г. П. Разумовскийи Ю. Ф. Соловьеви.

СИХДЕННАД КХАЩКАРА БАЛХАШ

ДОАКЪАР ШОРТТА ХУРГДА

РЕПОРТАЖ

Доккха баьццара кха. ЛаьгIо хьекхача михо цу тIа гIолла талгIенаш лелаш санна хетийт. Е-302 марках йола косилка лел люцерна хьокхаш. Тай техача санна ниййса да цунна тIехьа дуса баьца касараш. Уж хьал а нйдеш, буц оата а оаташ. лафеташ тIа йотташ цунна лерагIа йолх КПКУ-6 яха агрегаташ. Шиъ я уж. Сиха дIауд кхай тIара цар хьалъюза лафеташ тIехьайийза йола МТЗ-82 марках йола тракторaш. Доакъар Iалашдара Урус - Мартановски района «Солнечный» совхозе вIашагIъеллача, хIаьта коммуниста Аслаханов Вахас кулгалдеча цеха юкъейоагIача звеноех цаI я хIанз люцерна чуэцаш йоаллар. Цун декхар — сенаж кийчъяр.

— ТIеххьарча хана каст-каста догIаш делхандаь, кхай тIа болх бе йиш йолаш денача хIара сахьатах махулла дукхагIа пайда эца гIерташ, са тессача денз боад къовлабаллалца къахьег укхаза боахкача механизатораша. — йоах В. Аслаханова. — Буц чуэцаш ба тха толашагIа бола механизатораш Товжархaнов Мохьмад, Дахтаев Ваха, Хасуев Борзи, хIаьта цар хьекхар сенаж йолча дIаккхухьаш ба Уматгириев Сулейман, Бажаев Авало, Сатабаев Вара. Балха ши норма ца еш ди дIадахийтац царех хIаране.

ХIанз шозлагIа хьокхаш я цу боахаме люцерна. Раьза ба из кхеяьраш хьувкъама а. ХIара гектара тIара лийрхIачул дукхагIа 20—25 центнер буц йоал. Вешта укх шера планагIа 2 эзар тонн сенаж, 7,5 эзар силос. 600 — йол, ши эзар — доакъара свеклаш кийчъе езаш я. Иззал из Iалашдича хIара хьайбана 24,4 центнер доакъара единица кхоачаш хургда. Цхьабакъда, совхоза къахьегамхоша лаьрхIад хIара хьайбана 28 центнер доакъара единица кийчъе. Из деррига доакъар даккха дезар В. Аслаханов керте латта цех а я. Вурийтта саг юкъевоагIаш йола цун коллектив хозрасчетагIа къахьегаш я, цхьабараш, масала: шоай вежаращца Лабазанов Ильяс, Кукаев Напа — арендни подрядагIа.

— Дика гIулакх а хул цар. — дувц Аслаханова. — Масала, Лабазановгiар 240 гектар люцерна, бIаь — ялата хьажкIаш кхею. Соахка цар вийне 24 эзар сом совгIа ахча даьккхар. Иштта пайда хилар КукаевгIарна в.

Дика лард еллар цар хIанз шоаш кхееча культурашта а. Соахка денз аьха, удобренешца хьаьдаь, кхы мел эшар даь юхе цхьа саг ца вуташ шоаш кийчдир лаьтта. тIаккха шоаш хержа, техка фу тоссаш дIа а дийра. ДIабеннача низага хьежжа да хIанз чуэцар а. Люцерна аьла а мошача доакъара а хьакхяра шера задани тIеххоачашъяьй шинна звенос. ХIаьта из культура шозлагIа ах гаргга мара чуийцац таханара ди хьатIакхоачаш. КхозлагIа, диазлагIа из хьокхаш йоаккхаргйола буц. хийца хургья хIанзалца чунийцар миссел. Геттара дика хьувкъаш латт цар ялата дIайийна хьажкIаш а. Ша теха, хаоттамо кхы тайпа зе даь моттиг нийс ца лой, планал шоза дукхагIа ягья уж а.

Белгалдаккха дезаш кхы а цхьа хIама да. Цехе мел йола техника Ящуркаев Явди керте латтача отряде я. Эшэшача хана трактор, тIеххьатоссаш йола юртбоахама инвентарь цунгара хьайийо. арендатораша цхьан юкъа пайда эцара, цунах доагIа ахча дIа а луш. ДIайиццача хьале а йолаш бригадана юхаяла езаш я техника. Йохаяь моттиг хилча, из тоаярга дIабода мах дIабала безаш ва арендатор. Трактор. масала, меттаоттае отряда аттагIа да, цунга запасной оатхалаш йоландаь. Иштта из дар геттара бакъахьа а да. Цхьадолча боахамашка нийслу техника арендаторага договорах хьалхе дIа а яле, цо е дезалхочо лелаеш йоха а йийя, тIаккха из тоае низ боацаш, эшшача хана кхьяр яккха моттиг йоацаш, кхашкара балхаш ший ханнахьа ца деш юкъагIа дусаш, из бахьан долаш планаш кхоачаш ца юлуш.

Иштта болх вIаштIехьбаккхаро толамаш доахийт арендатораша санна цеха ерригача коллективага а. Масала, хIанзле цо кIоагашка еллай 1800 тонн сенаж, кийчъяьй 300 тонн совгIа йол. Из, — хIара хьайбана юкъера лаьрхIача, 9 доакъара единицага кхоачаш я.

— ХIанзалца доакъар оаха кIезига кийчдаьд а моттаргда цхьаволчоа. Из ниййса дац, — йоах Аслаханова. — ХIана аьлча, цкъа-дале, хIара дийнахьа тхоай хьайбашта 50 тонн совгIа моша доакъар лу оаха, шозлагIа-дале, соахка укх хана хиннар а дацар хIара хьайбана 8,2 доакъара единицага кхоачаш мара. Цхьабакъда, тIеххьара из цифра 26,7-га дIакхоачайир. Белгалдаккха доагIа, дIададахача шера Iалашдаьчох тхога хIанз а 1200 тонн сенаж чуйоалаш цхьа кIоаг, 100 тонн йол, пачкаш яь 500 тонн мукха ча дисалга, пайда ца эцаш. Укх шера тхоашта хьалхашка латта декхараш кхы дикагIа кхоачашде таронаш йолаш да тхо. Масала, 600 гектара тIа йолча люцернах шозлагIа хьокхаш хIанз а ахнел кIеззиг дукхагIа яр мара чуийцаяц, хIаьта из диазза хьокхаргйолаш я. цигара ноябрь бутт чакхбаллалца хьайбашта моша доакъар лоаттадергдолаш гIудакх вIаштIехьдаьккхад. Цул совгIа, 300 гектара тIа бIаьсти, 210 гектара тIа хинна рапс, горохаца цхьана кхебаь кен чунийцачул тIехьа силоса дIайийна хьажкIаш я. Из доацаш, мукх хьекхачул тIехьагIа уж кхы а 100 гектара тIа дIаюврглолаш а я. Доакъара дIайийна свеклаш а я 70 гектара тIа. Царех хIаране тIара кIезигагIа дале 500 центнер яргхиларах шеко яц хIанз, план 300 центнер йолаш. Иззал дика хьувкъаш латт уж. Цу еррига таронех мамогга боккхагIа пайда баккхара берригa низ тIабохийтаргба оаха. Толаме из гIулакх чакхдаккхарах тийша хургья тха цеха ахчан фонд. хIаранена тIеххьара кхоачаргдола алапи.

Сенаж йоллача да тхо. Совхоза мел эшаргьяр цхьан коа кийчъеш я. Кхай тIара люцерна яхьаш йоагIа трактор тараза тIа гIолла мара коа ялац. Царех хIаране хьабахьа мухь оазаш, из лаьрхIа леладеча журнала тIа дIаязбеш фуражир Исаев Ахьмад ва. Трактористаша шийга хьателача реестраштaквитанцешта тIа а белгалдоаккх цо хIаране хьаенача люцерна дозал. Цу гIулакхо йиш хулийт доакъара нийсса учет лелае а из ихеяьрашта доагIа ахча дIатела а.

— Цхьа эзари ши бIаьи тонн сенаж чуйода цхьа кIоаг дIа а къайла, хIанз иззал из чуйода шоллагIбар хьалбузаш да тхо. — йоах А. Исаева. — ДукхагIъяр цхьоалагIча классах а йолаш, укх шера хIанзалца кийчъяь еррига сенаж шоллагIча классах я.

Иштта мах баьб совхозе Iалаш мел деча доакъара дикалах бехктокхаме волча Мурдалов Имрана. БIарчча экспресс - лаборатори я цун доалахьа. Цунца дийнахьа из ца хулаш моттигаш а яц. аьла буц хьокхача, цунах аргIаш деча, сенаж йоллача, кхычахьа.

Лафеташ тIара Iояьккха люцерна кIоага чу гIолла дIаниисъю ДТ-75 марках йолча трактораца Джабаев Iарбе, тIаккха из Iочутоlaeш. цунна «аьшк» етта волалу С-100 марках йолча езача тракторца Хидаев Алхазур.

— Списани яьчул тIехьагIа УБР-ра йоалайир оаха из низ бола трактор, — дувц Аслаханова. — Цхьаьца ремонт а яь кIоагашка йоллача хана сенаж, силос IочутоIаяра, Iай, гурахьа эшача хана цигара из доакъар хьаардаккхара мара. кхы цунца цхьаккха хIама ца деш лелаеш а я из. Из ецаре доакъар дика кийчде йиш йоацаш хургдар тхо.

Цу гIулакхо хьахьокх болх тоабара эшар Iалашде безам болчоа из корадоагIилга.

Лоацца аьлча, укх шера боахаме кийчдаь маьшша доакъар хургхиларах шеко йоацаш дIадахар тхо совхозера.

М. ХАМАТХАНОВ.

СУРТА ТIА: «Солнечный» совхозе аьла аргIаш деш йоалла агрегат.

ЛаьрхIар кхоачашду

Яхьа дневник

Къаьстта дика болх а беш. хIара бетта план меттел, тIанйца декхараш а хадданза дикка тIеххоачашдеш хьайоагIарех я Грозненски биохимически завода коллектив. Цудухьа дерригача технико-экономически хьокхамий хьалхарча ах шера план кхоачашъярах ханал хьалха рапорт делар цо. Продукци маьхалъяккхара ялх бетта план 120,6 процент кхоачаш а яь. планагIа лаьрхIачул совгIа предприяте болхлоша еххай кхо миллиони 625 эзари сома маьха тайп-тайпара продукци. Товарни продукци арахецара пачхаьалкхен план итт процент тIеххоачашъяьй цар. ХIаьта йоагIачул дукхагIа арахийцай из продукци цхьа миллиони 761 эзари сома маьха.

Шоай потребителашта поставкаш яра дола договорни декхараш а дизза кхоачашдаьд цар. Долче, шоай смежникий балха тIа хьовзам хилийтабац цар. Къахьегама овсарле лакхъяра ах шера план барайтта процент гаргга тIеххоачашъяьй завода коллективо.

Уж толамаш даха вIаштIехьдаьннад хIара цеха, участка коллективаша хьинар кхоца деш болх барах. къахьегами царна юкъера социалистически яхьи кхетамца вIаштIехьъяккхарах. Царна юкъе а хьинаре къа а хьегаш. башха-дика производственни толамаш дахарца белгалъяьннай Кадыров Азис Iабдул-Рашидович керте латтача цеха коллектив.

Деша дай бац

ШийтталагIча пятилетка диълагIча шера доккхий декхараш тIайицад Негинский Леонид Моисеевич керте латтача Грозненски «Автоспецоборудо в а нне» яхача опытно-экспериментальни завода болхлоша. Чакхбаьнаб укх шера хьалхара ялх бутт. Долче, мишта кхоачашду цар шоаш тIанйца декхараш? Цу юкъа баьча балха итогашка хьежача шоаш денна дош кхоачаш цо дарал совгIа, гаьнна лоархIабац уж пачхаьалкхен планах а. Товарни продукци арахецара ах шера задани 88 процент мара кхоачашъяьяц завода коллективо. Цо ара ца хецаш йисай 674 эзар сома маьха продукци. ХIаьта маьхала ца йоаккхаш йиса тайп-тайпара продукци 385 эзар сом мах болаш я. ЙоагIачул кIезигагIа арахийца нормативни цIена продукци 241 эзар сома маьха я.

Самофинансировани йиззача хозрасчетен хьалашка къахьегача коллектива балха тIа керттера хьокхамаш лоархIаш да договорни декхараш кхоачашдар, пачхаьалкхенна пайда бар. къахьегама овсарле лакхъяр. Цу хьокхамех мишта лоархIабаьб-теш машинашъераш? Шоай потребителашка цар дIа ца кхоачийташ йитай бIаьш эзараш сомий маьха тайп-тайпара продукци. Пачхаьалкхенна пайда бара задани 98 процент мара кхоачашъяьяц цар. ХIаьта къахьегама овсарле лакхъяра ах шера планах 99,5 процент лоархIабаьб уж. Заводерча цехий коллективех цхьаккха а яц пачхаьалкхен план кхоачашъеш.

КПСС ЛЕНИНГРАДСКИ ОБКОМА ПЛЕНУМ

ЛЕНИНГРАД. 12 июля. (ТАСС). Тахан укхаза хиннай организационни дош дийца йола парте обкома пленум.

Пленумо хьалхарча секретара а КПСС Ленинградски обкома бюро члена а декхарех мукъавалийтар Ю. Ф. Соловьев, цун дехарах а пенсе вахарца дувзаденна а.

Парте Ленинградски обкома хьалхарча секретаралла хержар обкома бюро член Б. В. Гидаспов, хьалха «Технохим» яхача отраслашта юкъерча Пачхаьалкхен объединене председатель а волаш, болх баь вола.

Пленума доакъошхошта хьалхашка, къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Председатела М. С. Горбачева. (Цо даьча къамаьла текста кепатохаргья).

Пленума балха юкъе дакъа лаьцар Политбюро членалла кандидата, КПСС ЦК секретара Г. П. Разумовске.

Москве цIавенав

12 июле Москве Ленинградера цIавенав КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Председатель М. С. Горбачев.

(ТАСС).

РЕСПУБЛИКА ПАРТИЙНО- БОАХАМА АКТИВ

Селхан, КПСС обкоме хилар республика партийно-боахама актив. «КПСС ЦК мартовски (1989 ш.) Пленума соцам вахаре чакхбаккхара хьакъехьа Нохч-ГIалгIайчен партийни а боахама а болхлой декхараш» яха доклад йир КПСС обкома хьалхарча секретара Д. Г. Завгаева. Цо белгалдаьккхар кхачан программа кхоачашъеш республике карагIдаьннар, гулбеннарий теркам тIабахийтар динза дисачунна, дукхача кхоачамбоацараштa, цIераш яьхар бехке барий.

Активе къамаьл дир КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара В. А. Куценкос, агропромышленни объединене совета председатела М. А. Арбиева, Наурски районерча «Водопитомнический» совхоза директора В. Ф. Зверковас, Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Х. Х. Бокова, Грозненски районерча Ленина цIерагIча колхоза парткома секретара Х. Н. Хизриевас, Надтеречни районерча «Надтеречный» яхача совхоза арендатора М. Таймасханова, Шелковской райисполкома председателa Т. М. Талутовас, «Сунжа» яхача агропромышленни объединене председатела М. З. Бекова, Агропромышленни комплекса болхлой профсоюзий обкома председатела Э. З. Исханова, КПСС Заводской райкома хьалхарча секретара Б. М. Данилеца, ТIема а къахьегама а ветераний совета председатела заместитела М. А. Мамаева, Грозненерча «Промавтоматика» яхача завода генеральни директора А. А. Опришкос, КПСС Урус - Мартановски райкома хьалхарча секретара В. Т. Сагаева, Назрановски районерча «Назрановский» яхача совхоза парткома секретара У. Мислаурова.

Цар массане а кIоаргга тохкам бир таханарча дийнахьа республика Агропромышленни комплексе эттача хьала, дийцаэ дIахо йодача хана КПСС ЦК мартовски Пленума соцам вахаре чакхбоаккхаш де дезачох.

Партийно - боахама активе дийцача дешаех хоадамболлаш бола соцам тIанийцар. Активе дакъа лаьцар КПСС ЦК Агропромышленни политика сектора заведующе В. Г. Рябова.

ДУКХА БЕРАШ ДОЛЧА НОАНОШТА «НАНА-ТУРПАЛ» ЯХА ЦIИ ЯЛАРАХ ДОЛА

СССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

«Нана - Турпал» яха орден дIа а луш, «Нана-Турпал» яха цIи лойла, хьа а даь, итт а кхы дукхагIа а бераш кхедаьча ноанашта:

Нохч-ГIалгIай АССР гIолла

Албакова Мувсай Мадината — цIен-нанна, Назрановски район.

Албогачиева Нурудина Пердовсана — цIен - нанна, Назрановски район.

Алиева Тамара Азиевнана — «Загорский» совхоза болхлочоа, Грозненски район.

Арсаева Лорса Тамарена — цIен-нанна, Назрановски район.

Аушева Шамсудина Аьсета — цIен-нанна, Назрановски район.

Аюбова Асият Сайдахмедовнана — Кирова цIерагIча колхоза колхозхочоа, Ножай-Юртовски район.

Бедаева Тамара Газисовнана — болхлочоа, город Грозный.

Будько Наталья Михайловнана — «Дружба» яхача совхоза болхлочоа, город Гудермес.

Ванаева Вера Сафоновнана — «Путь к коммунизму» яхача колхоза колхозхочоа, Ножай-Юртовски район.

Дженсиева Исайтана — цIен-нанна, Ведснски район.

Кодзоева Исраьила Лидайна — цIен-нанна, Назрановски район.

Мадагова Маргал Уддиевнана — цIен-нанна, Грозненски район.

Мухудинова Ремиса Ахмадовнана — Л. Н. Толстой цIерагIча совхоза болхлочоа, Шелковски район.

Оздоева Iаддрахьмана Любайна — цIен-нанна, Назрановски район.

Такаева Зурайна — цIен-нанна, Урус - Мартановски район.

Ужахова ИсмаIилий Аьсетана — цIен-нанна, Назрановски район.

Цыздоева Саварбика Сунайна — цIен-нанна, Малгобекски район.

Шанхоева Хизара Мовлатхана — цIен-нанна, Назрановски район.

Эсмурзиева Iаьлий Розайна — цIен-нанна, Назрановски район.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель
М. С. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль,
1989 шера, 29 июнь.

ПРОФЕССИОНАЛЬНИ СОЮЗАШ — КХЕТАМ БАЛАРА ШКОЛА

ПРОФСОЮЗ: МИШТА ХИЛА ЕЗА ИЗ?

«СССР профессиональни союзий бокъонех» долча СССР Закона проект ювцаш

Профсоюзаш — из СССР къахьегамхой эггара дукхагІа чубоагІаш йола организаци.

Мишта хила еза профсоюз? Сталина доалдаьча къизача хана, Брежнева кулгалдаьча сеца лаьттача шерашка хиннар санна цхьанна хІаманна уйла це еча бюрократе е администраце приложени йий-те из? Профсоюза хІара кулгалхочо а члена а цу хаттара лоацца жоп лургда — «Яц!».

Профсоюзий болх кхы а тоабара, чІоагІбара тІадерзадаь да кастта тІаэца лаьрхІа «СССР профессиональни союзий бокъонех» дола Закон. Цун проект 1989 шера 29 апреле арадаьннача «Труд» яхача газета тІа кепатехай.

Цунах лаьца уйла е а из дуаца а тоъал ха хиннай. ХІаьта хІанз, тайп-тайпарча формаех пайда а эцаш, болхлой собранешка, форумашка, конференцешка из дуаца деза ха хьаэттай, хІана аьлча, перестройка идеяш вахаре чакхъяхара тІехьара профсоюзий лоархІам айбаларо, цар бехктокхам лакхбаларо дІадех къахьегамхой хьашташ кхоачашдарга цІенхаштта хьожалга.

Дукха ха йоаццаш Нохч-ГІалгІай Облсовпрофе йийцар цу Закона проект. Цига дакъа лоацаш бар къахьегама керттера технически инспектор Ю. Аксенов, Облсовпрофа отделий заведующеш А. Арутюнов, А. Дзюба, Ю. Кузнецов, Л. Островская санна бола республика керттера профсоюзни болхлой. Закона проекта хьакъехьа предложенеш а луш, тІатохараш е деш къамаьлаш дир «Оргтехника» НПО (Г. Веревкина), «Промавтоматика» НПО (В. Мархунин) санна йолча йоккхача предприятей профкомий председателаша, халкъа дешарен Іилмани болхлой союза обкома председатела Х. Герзелиева, иштта кхычар. Из дІахьош вар Нохч-ГІалгІай Облсовпрофа председатель Г. Олейников.

Герга истол — цу тайпарча, СССР профсоюзий бокъонех долча Закона проект ювцара формас массанена а шийна хетар ала бокъо лу. Из кхыча тайпара хила йиш яц, хІана аьлча, профсоюзаш эггара демократичнегІа йола организаци я.

Нов. Г. Г. Олейникова ше герга истола тІара къамаьл дІадоладеш, белгалдаькхар цу проекто эггара хьалха законодательни актаца профсоюзий балха правови кІийленаш чІоагІъе лерхІалга. ХІаьта хьалха профсоюзни болхлошка къаьст-къаьста положенеши уставаши мара дацар, алхха профкомий боараме нийсйора цар бокъонаш.

Закона проекта тІа теркалъяьй СССР халкъа депутаташ харжарах, паччахьалкхен предприятех, кооперацех, перестройках йола СССР Конституце керда статьяш.

Проекта 13-ча статьяга хьежжа СССР а союзни республикаша а социальни экономически дегІакхувлара йола Паччахьалкхен план ВЦСПС е йоагтІаш йола профсоюза Совет хьежачул тІехьагІа мара Лакхехьарча Совете дІачуяла йиш яц.

Проект ювцача хана закона дуккхача статьяшта попревкаши тІатохараши дир.

1-ча статья тІа йоах: «Профсоюзаша ерригача категорех болхлой чулаца беза. Кхеталуш дац, царна юкъе цІен-ноаной профсоюз ца хилар, цар вайца нийсса болх бешше». Закона тІа уж белгалбаха беза, — аьлар, цу дешах лаьца къамаьл даьча Ю. Аксенова.

22-гІа статья. Укхаза Л. Островскаяс, министерствайи ведомствайи доалахьарча здравницашта, санаторно-курортни учреждемешта профсоюзни тІахьожам лоаттабе бокъо ялараx йола предложени елар.

Къаьстта дукха дийцар КПСС ЦК 4-ча медицински управлене доалахьарча здравницай цхьа дакъа профсоюзашта хьадаларах лаьца. Цунах дийцар Съезде а. Цига белгалдоахар, уж здравницаш дукхагІйолча хана саг чувоацаш яьсса латташ хилар.

Ю. Кузнецова предложени елар проекта 23-гІа статьяй пхелагІча абзаце тІатохар а даь, укх редакцегІа из тІаэцарах: «Профсоюзний органаша предприятешка, учрежденешка, организацешка чуІе фусамаш екъача тІахьожам лоаттабу, фусамаш екъарах йола из е вож решени кхоачаш ца яйташ соцаю е юхайоакх, нагахьа санна, жилищни законодательство толхадаь моттиг хуле, уж дешаш къестадеча гласность хулген цигача къахьегама коллективаш дакъа лоацилген Іалашду.

Дукха предложенеш елар администраце кхоачашде деза декхараш белгалдоахача 33-ча статьяй хьакъехьа а. Масала, царех цхьаяраш: «Массе а типегІа йолча пионерски лагерашка бераш леладара финансировани ея». «Пионерски лагерашкара берий укхцІено тоаяра лаьрхІа цаІ йола централизовани фонд хьае».

Проект 23-ча статьяй хьакъехьа а хьадда предложенеш елар: «Профессиональни союзаш... проверкай факташка хьежжа цу гІулакха бехке бараш балхара мукъабахарах дола дош оттаде, царех йола материалаш халкъа депутатий исполнительни комитетий административни органашка дІаяла бокъо йолаш я».

Соне хетачогІа, цІенхаштта дола тІатохараши предложенеши йир 13, 2, 17, 24-ча статьяшта. Паччахьалкхен предприятех долча Законага хьежжа профсоюзаш боахама кулгалдара балха вахийта шоашта бакъахьа хеташ вола саг могаве, хІаьта нагахьа санна, из де дезаш моттиг нийсъелча из юхавохарах дола дош оттаде бокъо йолаш я. Укхаза къамаьл даьраша проекта 13-ча статьяй хьакъехьа укх тайпара предложени елар: «нагахьа санна эшаш хуле профсоюзаша цхьадола социальни хьокхамаш кхоачашделга Іалашде ца мога кулгалхой шоай балхара мукъабалийта, е цу тайпара предложени къахьегама коллектива собране (конференце) къоастаергйолаш дІачуле бокъо йолаш я».

17-ча статья тІа дувц къахьегама нормаш хувцарахи царга юхахьажарахи. Вайна ховш махиллара, уж администрацеша профкомешца цхьана уттаю. Цхьабакъда, болхлошта дукхагІйолча хана уж керда нормаш юкъейоалаяьчул тІехьагІа мара, хац уж, тІанийцалга. Цудухьа йолаш йолча положенена ер дешаш тІатоха деза: «...Уж нормаш къахьегама коллектива, бригада, участка хетар теркал а деш уттае».

Кердача закона 34-ча статьяс хьалхадоах профсоюзни кулгалхой йоакхо елга: царна общественни декхараш кхоачашдара балхара мукъа ха къоастаергйолаш (къахьегама коллектива решенегІа), иштта уж ца боагІаш кхыча балха тІа бахийтара, дІабахара духьал гаранти хургйолаш.

Масала, 34-ча статьяна тІатохар дарах йола предложени елар: профсоюзни органий составе хержа болхлой администраце инициативагІа дІабахарах йола санкци профсоюзни собране (конференце) аханел совгІа болча доакъошхоша къоастаергйолаш йитарах, тІаккха лакхерче органо чІоагІъергйолаш.

Иштта 2-ча статьяй цхьан даькъа ер тІатохар дарах предложени елар: «СССР Профессиональни союзаша шоаш уставаш утта а ду, уж чІоаrІ а ду, структураш белгалйоах, кулгалдара органаш, хІаьта иштта цу органий кулгалхо а хорж. Цу тІатохаро дика таро лургья профсоюзни кулгалхой хоржача хана цхьаболчарга шоашта товр ца дайтара. Лакхехьарча Совета депутатий балха опытагІа вайна дика хов хІанзарча этапе кулгалдара балхаш тІа бохийташ бола нах бувцар а уж харжар а мел пайдане да.

«Профессиональни союзаш советски общества политически система лоархІамегІйола звено а, советски демократен халкъа социалистически доалдарен керттера дакъа а да», — аьнна яздаьд Закона проекта тІа.

Тахан тхо газета оагІонаш тІа «СССР Профессиональни союзий бокъонех» долча Закона проект ювца долалу, цудухьа хьамсара газет дешараш оаха шуга дех цу балха юкъе хьинаре дакъа лоацилга. Цу хьакъехьа, шоашта хетачох, дагадоаллачох лаьца язде тхога.

ПИСЬМОН ЛЕРАГІА

Закон телхадеш хилча

1988 шу чакхдоалаш аз шуга яздаьдар «Вторчермет» объединене кулгалхоша соахка сентябрь бетта денз ноябрь беттага кхаччалца сона хьа ца луш диса алапи хьадалар дехарах «Вторчермет» объединене кулгалхоша сона духьала леладеча нийрчача гІулакхах, цу тайпара дехар даьдар аз Старопромысловски района прокурорага а.

Аз язъьча заявлене хьакъехьа сога 19 январе каьхат дайтар прокурора помощника Д. Арсанукаева, цу тІа цо йоах, хьона кхаь бетта дола алапи дІа а лургда, хІаьта Закон толхадарах бехке бараш бехктокхаме а озаргба.

Цхьабакъда, гІулакх кхыча бесса хувцаделар: сона ахча хІанз а хьаденнадац, бакъда, объединене кулгалхоша — В. Бубликова, Л. Цатурьяна, В. Юркова шоай кара волча мастерга Тазуркаевга, цеха начальникага Кедиевга гІолла сога болх хьа ца байта гІерташ гІелал ях, цхьацца духьаленаш ю. Из мадарра хьаьокх са га даьккхача нахаца цар леладеча гІулакхаша. Масала, мастер Э. Ченгириев со балха хиннавац, аьнна, табела тІа отметкаш ца яр бахьан долаш балхара дІаваьккхар. Ерригача коллектива гуш дар из цар яхар ца дарах, ца везаш хиларах дІаваьккхалга.

ШоллагІдола масал, укх шера 17 мае сонен резчика А. В. Сердюковнен вагон йотта, аьнна, декхар тІадиллар. Цхьабакъда, из со резчик ва, цудухьа аз бергбац из болх, аьнна, 700 грамм корта бохабу малар а менна, салаІа дагахьа дІавнжар. Оаха, тхоашта тІадилла декхар кхоачшдаьдий хьажа хьавенача мастера Тазуркаева дика менна вола Сердюков медвытрезвителе Іочу ца а вугаш, тхона юкъе цІур а белла из сох лотаве гІерташ вар.

Из чакхдаьлар, менна волча Сердюкова турба теха сона кертах чов ярца. Цу гІулакха тешалаш бар резчик А. Мовлиев, крановщица Х. Сардалова.

Цул тІехьагІа цеха начальника, дисциплина телхаьр бехктокхаме ца а озаш, пхе бригадера болхлой хьагула а баь сох лаьца дувца волавелар, со балха тІера вац тІадилла декхараш кхоачаш а диц, аьнна.

Аз чІоагІа дех шуга законагІа сона доагІаш дола алапи хьадоаккхача новкъостал дар, со бІехвеш, сий доадe гІерташ гонахьа кхестача нахах кІалхарваккхар.

Со даьлах тешаш ва. Цхьайолча хана массане салоІача юкъа аз ламаз ду, цу гІулакхо пхиъ-итт минот дІалоац. Цхьабакъда, аз ламаз массаза деча хана со бегвоах О. Кедиевен, иштта кхычарен. Сона хетачогІа, со динах тешаш хиларах доастам вахарах, низ барах, материальни средствaех ваккхарах (цу даькъе 1988 шера 13-ча алапех) лакхе белгалбаьха кулгалхойн хулигански гІулакхаш леладеш вола Сердюкови уголовни бехктокхаме оза беза.

Аз чІоагІа дех шуга новкъостал дар. хІана аьлча, коллективера а хьал кхохкаденна да, цига керда дов дала тарлу.

С. МАГОМАДОВ,
стропальщик.

Цу-тайпара письмо дера тха редакце «Вторчермета» объединене Грозненски цеха болхлочунгара Магомадовгара. Духхьал дІааргда вай — из письмо чІоагІа саготдайташ а во кхаъ бахьаш а денадар. Укхаза цхьа хаттар отт: вай хана цу тайпара нийрча хІама нийслой-теш? Нийслуш хиннад.

Хьалхха а дІааргда вай — цу письмо тІа йийца ерригa факташ бакъхиланзар. КІаьдда аьлча, цхьайола факташ, леткъачо оттаяьча схеманна низткъа мара юкъейоагІаш яцар.

«Вторчермета» Грозненски цех цу объединене керттерча предприятех я. Духхьал цу цхьан, коллективо кхоачашъю ерригача предприяте планах аханел совгІа яр. Цига цар бер чІоагІа низ эшаш хала болх ба. Предприяте территоре тІа хІара дийнахьа металлолом яхьаш итташ, бІаьш машинаш йоагІа. ХІаьта цунна, вагонашта тІа а етта лоалае металлургически заводе дІахийталехьа, обработка е еза.

Цкъа-дале дІа-са къоастае еза бос бола металлаш: цхьан оагІорахьен, аьшк — вокха оагІорахьен, чон — кхычахьа. ТІаккха резчикаш болх бе болалу, шоай электросварочни аппараташца цар аьшк тед тІадотташ аттагІа хургдолаш.

Аз шоана из дерригa мадарра дувц укхазара балха моттигера хьал шоана дІадовзийтар духьа.

Хьалхxе а аргда аз, къамаьл даьча болхлоех, бригадирех, мастерех цаІ Магомадовх дог лазаш вацар, аьнна. Царех цхьачар Магомадовх ца везаш дувцар, вожаш — цох лаьца къамаьл дара тІера бацар. Цунна бахьан гучадаьлар Магомадов вайзачул тІехьагІа. Из оамалага диллача сиха саг ва, оалаш махиллара, лата кийча волаш.

Коллективе Магомадов ца везаш хилара шоллагІдола бахьан латт цо ший новкъостех доацар дувцаш хиларах, метташ деттарах. Коллективера дисциплина геттара во я. Балха ди юкъекхаьчача хана доккхача аьшкан гувнашта юкъе бІаргаго йиш я, корта бохабу малар а менна, теркаш лела болхлой. Предприятена 10 — 20 метр мара гаьна йоацаш, юха а хьайийллай къаракъ дохка тика. Из царна аьттув болаш да. Къаьстта дукхагІа корта бохабу малар мел шоллагІча смена болхлоша, уж сайрийна 5 сахьат а даьнна кулгалхой чубахача шоашта товр де йиш йолаш хул.

Магомадов ший лоІамах массаза шоллагІча сменагІа болх беш ва, цудухьа цунна мадарра бІаргагу из сурт. Дукха са дийттар цо дерригнена а бІарахьежаш, бакъда, цкъа кхы са тоха а ца луш цо баьча хоамах цеха территоре тІа масайттаза Старопромысловски РОВД милице нарядаш яьхкар. ХІаьта уж массаза а цигара «баьсса» дІаболхацар. Мадарра аьлча, цар цигара корта бохабу малар менна вола кхоъ-виъ, цхьайолча хана кхы а дукхагІа болхлой медвытрезвителе Іочубугар. Царна юкъе бар электрикаш, сварщикаш, стропальщикаш.

Ши-кхо кІира хьалха (июне) корта бохабу малар менна вола электрик С. Сусланов ше мастеро балха тІа ца витача, цунга ла а ца дуьгІаш йоккхача мостовой крана тІа ваьлар. ХІаьта милице болхлой тІакхаьча бецаре укхаза саг а вувш, авари хила тарлора.

Сона хетачогІа, из дерригa дика довз «Вторчермета» кулгалхошта, хІана аьлча, болхлоша каст-каста корта бохабу малараш меларах йола докладнойш дІачутийннай цар цІерагІа.

ХІаьта цунах къаьстта дувца деза. Аз лакхе белгал мадаккхара укхазар б а р хала болх ба, алапеш лоха да. Цудухьа кулгалхоша укхазара болхлой дІа ца ахийтар духьа, фуннагІа-моллагІа даь а производственни программа кхоачашъе гІерташ дисциплина телхаяра гІулакх вІалла шоашта ца гуш санна тесса дут. Цудугуш санна тесса дут. Цудухьа укхаза болхлошта производственни травмаш хул, хІаьта из кулгалхоша сага дІа ца хойташ лочкъаду.

Болхлоша нйдеча алапех дувцаш, ала деза, хозрасчетага бовларца дувзаденна цехе балха моттигаш кІезигъяьлгах. Нагахьа санна, хьалха укхаза къахьегаш 120 саг хиннавале, хІанз из производственни программа 63 саго кхоачашъю.

Мадарра аьлча, расценкаш геттара лоха я. Масала, лакха квалификаци йолча сварщика дийнахьа 10 сом даккхар духьа 20 тонн аьшк теда деза. Оаха мел чІоагІа болх барах (цхьан болхлочо яхачох) дийнахьа 6 — 7 тонн аьшк мара теда вІаштІехьдаргдац.

ХІаьта хІанз Магомадовх лаьца дувцаргда вай. Бетта баьча балха итогаш еча хана хІара болхлочо къахьегаме дакъа лацара коэффициент белгалйоаккх бригада коллективо, цунах тийша да хІаране эцаш дола алапи. Сона хац Магомадова бригаде из дош нийса къестаду е дац, цхьабакъда, тІеххьарча хана коллективо цун КТУ — 0,5 процент мара оттаяц. ХІаьта цунца цо бригадера ший коллегел шозза кІезигагІа алапи нйду.

Магомадовна, балха тІехьависе хьа а ух, иштта хьалха дІа а ух яхаш бехк бу. Бакъда, ца кхеташ да цхьаькха. Нагахьа санна, цо иштта гІожа дисциплина телхайой бригадни табела тІа из диззача дийнахьа балха хинналга сенна лоархІ?

Хьагучадоал бригадираша, мастераша болхлой балха хьабахкарах а дІабахарах а йола учет ца лелаелга, деррига а тесса диталга. Сона хетачогІа Магомадовна дІадахача шерара сентябрь, октябрь, ноябрь бетташка къахьегарах алапи дІадалара дош къоастадеча хана къахьегама коллектива Совето нийса решенеш тІанйцар — цунна балхах доагІа алапи тарифага хьежжа дІалулга. ХІаьта юкъерча алапен боарамцара башхало Магомадов балха ца хилар а е балхара хьалха дІаахар а къайла кхихьача мастерий чотагІа дІалулга.

Решени нийса я, цхьабакъда из каьхата тІа йисар. ХІана? Газето деча цу хаттара жоп лургдацар-теш «Вторчермета» кулгалхочо В. А. Бубликова?

А. САДУЛАЕВ,
тха собкорр.

Культура цІенна гІо эш

70 шу совгІа ха я Стари промыслашка Пролетбата цІерагІа культура ЦІа дола. Революци ялалехь а из халкъа ЦІа дар, хІаьта 1917 шера наьха бе кхаьчар. ХІаьта 1918 шера цунах революцен штаб хилар. цига вІашагІъеллар Грозный бичераховски бандех мукъайоаккхача дакъа лоацаш хинна легендарни пролетарски батальон. ХІанз из Старопромысловски районе бахача наха салоІача культура центрех цаІ я. Цун ший тайпара биографи я. Духхьал укхаза эггара хьалха 1906—1907 шерашка хьалхара халкъа инструментий струнни оркестр вІашагІъеллар. 1913 шера вокальни а театральни а труппаш хьакхеллар. Сийлахь-боккхача Даьймехка тІом болабаллалца укх культура кхуврче болх беш хилар музыкант, режиссер, культура ЦІен хьалхарча кулгалхоех цаІ Шанин Василий Павлович. Театральни коллективаи вокальни группаи дуккхача доакъошхошта безамца дагаух уж «дошо шераш». Эггара хьалхарча самодеятельни иллиалархоех цаІ, театра репертуаре керттера ролаш ловзаеш хинна Ильясова Софья Станиславовна бІаргех хий дувл Къулбаседа Кавказе гІолла дІа-хьа а ухаш шоаш яьча выступленех дувцача хана. Районе бахача къоаноштa цІаккха йицлургьяц дуккхача шерашка Старопромысловски районе бахача нахах вІашагІъелла хинна йоккха хор. Агитколлективай выступленеш дагайоагІа районерча хьалхарча пионерашта — Александрова Валентина Ивановнана, Старикова Александра Сергеевнана, Константинова Ольга Константиновнана. Уж выступленеш 20-ча шерашкарча ноахалий вахарера сийрда оагІув санна йиссар.

Из культура ЦІа Н. К. Крупскайина дага даьллача бесса бокъонца бола «цІен кхуврч» а хинна дІаэттар.

ДІадолх шераш, культурно-просветительни балха керда инициатораш — Бабиян, Чернов, Титаренко, иштта кхыбараш хьакхеллар Пролетбата цІерагІча культура ЦІено. Хано хьакхолл керда художественни самодеятельноста коллективаш, творчески группаш, вокально-инструментальни ансамблаш, дискоклубаш. видеосалонаш. ХІанз культура ЦІагІа болх беш я вокальни группаш, халхара коллектив, берий художественни коллективаш.

Исторически пролетарски традици — духови оркестр. Духовикаша-пролетбатовцаша чІоагІа лораю из традици. ДК духови оркестр йола 55 шу да. Цунна кулгалдеш ва Грицанов Евгений Михайлович. ЧІоагІа йІаьхий я культура ЦІен биографи.

Диъ шу гаргга ха я Пролетбата цІерагІча культура ЦІен директор йолаш Крынина Людмила Евгеньевнас болх бу. ДК хьаяй чІоагІа, теркам тІаозаш йола, халахете а, наггахьа мара ца хулаш йола поэтий любительски объединени (кулгалхо Николаенко Ия Васильевна), клубо шоайла кхотабаьб литератураца безам бола тайп-тайпарча профессей нах.

1988 шера культура ЦІен алапи далара 2-гІа группа елар. Штатни единицаш тІатехар. Хеталора, болх дийнлургба, аьнна, цхьабакъда хала да хІанз цу тайпара турпалера биографи, культурно-просветительни традицеш йола культура ЦІен бІарахьежа. Ремонтаца ювзаеннача халонаша новкъарле е йоагІий-теш культура ЦІагІа самукъадаккха, шоайла дІа-хьа дагабовла ухача наха?

Геттара чІоагІа йІаьхъеннай капитальни ремонтацара «карнавал». Дукха каьхаташ ахийтад профсоюзни организацешка, паччахьалкхен системе, цхьабакъда, волокитен хІама бе башха ца хетари эшаде магац.

Массанена ховш махиллара моттигерча профсоюзашен директореи шоайла мел къувсача хана культура кхуврчо лерттІа болх бе йиш яц.

ХІанз мукъагІа халкъа депутаташа цІенхаштта теркам тІа а эза новкъостал де мегаргдар культура ЦІагІа этта чоалхане хьал тоадара.

Мишта тоадергда-те культура кхуврча гІулакхаш? Из цига ухача наха санна культура болхлошта а бе-башха хета йиш яц.

Е. ПРОКОПОВА,
самодеятельни творчества ЦІен методист.

ТХА ИНТЕРВЬЮ

КЪАХЬЕГАМХОЙ БОКЪОНАШ

«СССР профсоюзий бокъонех» долча СССР Закона проект йийцачул тІехьагІа тха корреспондента А. Садулаева интервью ийцар Нохч-ГІалгІай Облсовпрофа председателагара Г. Г. Олейниковгара.

Корр.: Геннадий Гаврилович вай республике а ювцаш майий «СССР профсоюзий бокъонех» долча Закона проект? Хетаргахьа, Облсовпрофа чакхдоаха «Герга истол» цу тайпарча мероприяте цаІ хинна Іац?

Г. Олейников. Тха отраслеви обкомий даннегІа ерригa отраслеш из болх бе йолаеннай. Цу хьакъехьа 3335 собрани яьй, цига 11186 саго къамаьл даьд. Облсовпрофе кепатехача Закона проекта хьакъехьа предложенеши замечанеши кхаьчай. Цо хьахьокх къахьегамхой мехка перестройка еча хана профсоюзни болам дегІаахара гІулакхах дог лазаш болга.

Фу дар тха хІанзалца? Ховш махиллара паччахьалкхен а боахамий а органаш цхьаккха тайпара декхарийла еш доаца Уставаши положенеши. Закона боарам тІа яр 1971 шера 27 сентябре арадаьннача СССР Лакхехьарча Совета Президиумаца чІоагІъяь йола «Профкома бокъонех йола положени».

Корр: Хьона хетачогІа, цу гІулакхе керда Закон тІаэцарца фу хувцалургда?

Г. Олейников. Проекта тІа профсоюзий керттерча бокъонех долча законодательства систематизаци ярца цхьана къахьегама, из лорабара, социально-экономически дешаш къестадара даькъе цар бокъонаш шеръяь ца Іеш, цо паччахьалкхен органашта профсоюзаш юкъе а йолаш мара къестаде йиш йоаца дешаш дукхагІа хулийт.

Ше бакъяь йолча производственни принципах профсоюзаш хьаяра практика теркал а еш, уж предприятешка, организацешка хьа а йий СССР профсоюзий Устава (ст. 1) белгалъяьча порядкагІа отраслеви профсоюзашка вІашагІтох.

Производстверча профсоюзий организацешка чубоагІа керттерча даькъе цига болх бераш. Профсоюзаша паччахьалкхен а общественни а гІулакхаш къестадара полномочеш бокъонца кхоачашъелга Іалашдайтар духьа профсоюзий викалашка паччахьалкхен Іаьдален доалдарей органаша — СССР Лакхехьарча Совета Президиума союзни республикай Лакхехьарча Совета Президиумаша, СССР-ен союзни республикайн Правительстваша, халкъа депутатий моттигерча Советий исполкомаша (ст. 8) социально-экономически, иштта кхыдола дешаш къестадеча хана цига дакъа лоацийталга вІаштІехьдаккха лерхІ.

Закон тІаэцаро профсоюзашта социальни экономически дегІакхувлара планировани еча, кхы а хьинаре дакъа лаца, планаш кхоачашъеча влияни е таро лургья. Из дувцача белгал мадаккхара проекта 13-ча статьяга хьежжа СССР-ен союзни республикаши экономически а социальни а дегІакхувлара Паччахьалкхен план СССР-ен Союзни республикайн Лакхехьарча Советашка дІачуялалехьа — ВЦСПС, е йоагтІаш йола профсоюзий республикански совет хьажийта еза. Профсоюзашца цхьана ювца еза баха нах чуІеча фусамашца, учрежденешца, школашца, берий бешамашца, клубашца, производственни йоацача сферай кхыйолча объекташца Іалашбара социальни нормативаш.

Предприятешка йизза хозрасчет, юкъейоалаярца нах балхаца Іалашбара дешаш къестадечара профсоюзий бокъонаш шерлу. Проектага хьежжа уж мероприятеш СССР Правительствос профсоюзашца цхьана отта а йий чІоагІъю хІаьта балха моттигаш кІезигъеш предприятеш дІаяхарах, иштта производства цхьа дакъа, е из ерригa соцаярах йола решени профсоюзни органашца барт баь мара тІаэцац (ст. 11).

Корр: Кердача Законага хьежжа дакъа лоацаргдийтеш профсоюзаша маьхаш увттадеча, хьахнина пайда, экономически стимулировани яра фондаш дІа-са екъача? Из наха чІоагІа дагадоал, хІана аьлча, цу доакъошкара гІулакхаш тоадаларах тийша да бахача наьха вахара боарам лакхлулга.

Г. Олейников. Из нийса да. Маьхаш оттаделга кердадахара, царна тІахьожам лоаттабара, керттера лоштамаш белгалдоахача дакъа лоацача профсоюзий йолаш йола полномочеш кхы тІа чІоагІъю. Масала, СССР Правительстваси союзни республикай Министрий Советашен халкъа боахаме чІоагтІа эшача кхачан а кхачан доацача а товарашта керда розничнн маьхаш а деча гІулакхашта тарифаш а увттаяр, хІаьта долаш дола маьхаш хувцар профсоюзашца дага а баьле мара дергдоацаш.

Проект кийчъеш теркалйир хозрасчетни доход лакхъе гІерташ предприятеша товарий маьхаш тІахьожам а боацаш лакхдарца ювзаенна йола негативни тенденци. Цул совгІа, цар цу товарий дикал тоаяц. Цудухьа хьалхадоах профсоюзий советашта маьхаш увттадеш йолча органашца цхьана экономически оагІонга диллача доагІаш доаца маьхаш увттадеча предприятей решенеш чакх ца йоалийташ соцае бокъо лулга. Нагахьа санна, халкъа депутатий Советий кооперативаша харцахьа, ца доагІаш маьхаш лакхдича, цар профсоюзий предложенех цу кооперативай болх соцабарах йола решени тІаэца еза.

Проекто дІанийсъяьй экономически стимулировани яра фондаш хьакхоллача, дІа-са екъача даькъера профсоюзий бокъонаш. Профсоюзашца цхьана йоагтІаш йола положени чІоагІъе а хинна пайда дІа-са бекъара йола нормативаш оттае а еза (ст. 14). Профсоюзаша, паччахьалкхен алапена нормировани еча (премировани яра йола тарифни система эргайоаккхача, къахьегамах алапи далара средстваш хьаяра нормативаш къоастаеча), хІаьта иштта, къахьегамах алапи далара системах, къахьегамхошца еш йолча расчетех нийса пайда нйбара тІехьа тІахьожам лоаттабеча дакъа лацара бокъонаш чІоагІлуш латт (ст. 18).

Проекто профсоюзашта къахьегама условех йола социальни нормативаш оттаеча дакъа лаца бокъо лу, къахьегам лорабара даькъера цар бокъонаш шеръю. паччахьалкхен органашца цхьана къахьегам лорабарах йола бокъонаши нормаши чІоагІъяра полномочел совгІа.

Корр.: ХІанз Іалам лорадарах дола дош ира латт. Кердача Законага хьежжа профсоюзаша цу хьакъехьа фу де лерхІ?

Г. Олейников. Профсоюзаша пускови комплексаш социальни сфера, къахьегами Іалами лорадара объекташ юкъера а ца йоахаш хьаелга вІаштІехьдаккха лерхІ. Профкомашта къахьегам лорабара бокъонаш телхаеш, наьха унахцІенон кхерам тІатувсаш дола аварийни хьал хьакхоллаш йолча балха моттигашкара, участкашкара болх соцабе бокъо лу (ст. 21). Из хІанз профсоюзий балха тІа керттера да.

Корр: Мохк хозрасчетага баьннаб, рентабельни йоаца предприятеш дІайоахаш латт. Капиталистически мехкашкара тредюнионаша производстваш кІезигьярца, балха моттигаш дІаяхарца къовсам лоаттабу. ХІаьта советски профсоюзо фу ду къахьегамхой лорабара хьакъехьа?

Г. Олейников. Из хаттар чІоагІа чоалхане да. Пайда беш йоаца предприятеш дІаяха еза. Вешта аьлча, экономически чІоагІа йолча предприятешка, е аренде дІалла еза. Кхыдола гІулакх да цхьа болхло, ахархо йоаггІа терко, новкъостал ца деш вита йиш ца хилар.

Къамаьл чакхдоалаш нов. Г. Олейникова аьлар, профсоюзий бокъонаш — къахьегамхой бокъонаш. «СССР профессиональни союзий бокъонех» дола Закон тІанийцача цо профсоюзашта таро лургья парте хьалхашка оттадаь советски общества вахара массе а оагІорахьара демократизаци яра дола декхараш кхоачашдеча дика хьалаш хьакхолла. Цо профсоюзашта производственни, экономически, социальни сферашка, хІаьта иштта къахьегамхошта кхетам луча даькъе цар бокъонаши хьашташи кхоачашдара дола уставни декхараш голаме кхоачашде гІо дергда.

Цо иштта, вай газет дешарашка дийхар «СССР профессиональни союзий бокъонех» долча Закона проект ювцача дакъа лоацилга.

Кхоана — металлургIа ди

«Грозненски машинашъеча завода «Красный молот» яхача производственни объединенерча цхьоалагIчеи йиттталагIчеи цехий литейщикаша дика къахьегама совгIат а кийчдаь, дезду металлурга Ди. Дерригача технико - экономически хьокхамий ах шера план тIеххоачашъяьй цар. Хьаэцаргья вай № 14 йолча цеха коллектив. Лоаладаьча болатах тIехнийса оатхалаш хьаеча цо хIара бетта ше тIайица декхараш тIеххоачашду. Цудухьа товарни продукци арахецара ах шера планах 102 процент лоархIаьй из. Паччахьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа машинашъераша арахийцай итташ эзараш сомий маьха тайп - тайпара продукци. Дикка тIеххоачашъяьй цар доазол арахьарча мехкашка дIахьухьийта продукци арацехара план а.

Уж толамаш доахача дизза дакъа а лоацаш, цхьа дезал санна барт-цхьоагIо йолаш, хьинаре къахьегаш ба укхаза воккхагIвола мастер азербайджанец А. Мамедов, нохчо, бригадир М. Чабаев, формовщикаш эрсий Н. Костин, Н. Сафонов, обрубщик А. Музаев, кхыбараш. Цар хIанзлехьа кхоачашъяьй ворхI бетта задани.

Шоай профессиональни пIей башха-дика производственни хьокхамаш дахарца белгалдоаккх укх шера чон лоаладеча цхьоалагIча цеха болхлоша а. Шоай потребителашта поставкаш яра дола договорни декхараш дизза кхоачашдаьд цар дIабахача ялх бетта. Товарни продукци арахецара ах шера план дикка тIеххоачашъяьй. Паччахьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа арахийцай 275 эзар сома маьхал тIех йола продукци. Цу даькъе заданел тIех арахийцад цеха коллективо 80 эзар сом мах бола халкъа эша товараш.

Укхаза хьинаре къа а хьегаш, даим яхье хьалха латташ хиларца белгалбаьнна ба крановщица Х. Ахильгова, слесарь А. Багаев, обрубщик С. Спиридонов, кхыбараш. Цар хIара сменагIа нормаш 115—120 процент кхоачашъю.

Свердловски область. Сийленца накъабоагIаш ба шоай профессиональни цIейна нижнетагильски металлургаш. Тахан дац планал совгIа IалаьмаIе дукха металл хилара дола рапорташ, яц сийле хетаеш дола лозунгаш. Цар метта ба ритмични болх а белггалара лерхIаш дар кхоачаш де дезаш хиларах бола сакхетам а: лакха дикал йоа металл кийчделга а заказаша дIадеххача боарамагIа из хулга а. Цунца цхьана йицъялийтац цар Нижни Тагиле бахача берригача наьха тахан сагото еш йола къоастаянза яргйоаца экологически проблемаш а.

СУРТА ТIА: № 6 йолча доменни пишка воаккхагIвола горновой Андрей Фольц хьожаш ва лоаладаь чон ара миштa хец.

А. СЕМЕНИХИНА сурт. (ТАСС фотохроника).

СУРТАШ ТIА: 1) обрубщик А. Музаев; 2) воккхагIвола мастер А. Мамедов, бригадир М. Чабаев, формовщикаш Н. Сафонов, Н. Костин.

И. ПЛИЕВА сурташ.

Дувца а ца дезаш, ховш да вай мехка мел дахача къамий доттагIал чIоагIа хилар геттара лоархIаме долга. Цхьабакъда, тIеххьарча хана тайп-тайпарча моттигашкара во ховмаш хьахоз вайна. Бахача наьха барт бохабе гIерташ демонстрацеш хиннай Карабахе, Фергане, Новый Узене.

Фуд цун бахьан? Эггара хьалхара бахьан да «застойни» ханашка къаман политика лерттIа дIахьош ца хилар а зIамигача къамий бокъонаш IотеIаеш хинналга а. ХIьата, хIанз бокъонаш елча, цхьаболча наха харцахьа кхетаю дегIайоагIа демократи а гласность а. Массе республикашка йола социальни проблемаш шоай мара йоацаш санна а хеташ, къаьстта кхыча къаманна боаца бехк тIабилла гIерт уж. Къамий барт-цхьоагIо йохае гIертачарна юкъе ба хьалха бIехбенна. хIанз перестройка хьалашка шоай гIулакхаш талхар кхера нах. Тайп-тайпара йоахараш арадоахаш, наха юкъе цабезам бехкаш цунах пайда эца дагахьа ба уж. Бакъдар аьлча, вай мехка проблемаш дукха хиларах дувца хIамаш а дукха корадоагIа царна. Атта юхаметтаотталургдоаца доккха зе даьд къамашта юкъерча доттагIала Сталина режимо, цун къаман политикас. Харцахьа доазош декъаш, цхьадола къамаш айдеш, кхыдараш IотеIадеш, нагтахьа мара къам дитадац цо кхыча къаманна духьала ца оттадеш. Иштта аттагIа дар Сталинаи цун, гIозараи дерригача советски халкъа Iазап тIалоаттаде.

Цхьабакъда, мугIарерча наьха бехк бац къамашта юкъера гIулакхаш иштта кегаденна хиларах.

Къам бе-башха а ца хеташ массехана доттагIал леладаьд вай мехкарча къахьегамхоша. Дагарде йиш йоацаш дукха масалаш доаладе мегаргдар из чIоагIдеш.

ВАЙ—ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТАШ

ЛОАЛАХОЙ

1944 шера Орджоникидзе бахаш бар эрмалой дезал СуруджанцгIар. Царна лоаллах бахар гIалгIай КодзоевгIар. Шоайла дIа а хьа я боагIаш, мел эша гIулакхаш а деш дика лоалахой бар уж. Геттара барттайна бар цу шин дезалий цIен-ноаной Грануши Мадинати. Цхьа уйла, цхьа бала бар цар шинне кер чу. МоастагIашца лира тIом латтар. Грануша мар — Вартан а, Мадината воI — Руслан а цу тIем тIа бар. Цу цхьан балано геттара дика безаме хьаьший баьбар царех. Шоаш кастта къаста безаргболга дага а дацар Мадинатаи Гранушаи. Цхьабакъда, цхьан шийлача бийсанна салташа го бир КодзоевгIар цIенна, арабаьхар дезал.

— Грануш, тха цIеношка бIарг лакхала, — шоаш дIабугаш кхайкар Мадинат хIама кхета ца деш латтача лоалахочунга. Уж цIа маца боагIаргба, мича бигаб ховш яцар Грануш, берригa вайнах пхьаннахьа Iобохьийтащ болга мара. Шийлоалахой боахам, наха дIахьоргбоацаш, чIегаш а тIеха массехк кIира лорабир цо. Уж Iобахьийтар гIалат долга а кастта цIаберзабергболга а шеко яцар цун.

Цхьа ха яьлча каьхат дера Казахстанера. Во кхаъ бар цо бенар. Ханнахьа шоаш цIабоагIаргбоацалга а наха озаш йола халонаш а ювцаш дар Мадинатий каьхат.

КодзоевгIар мел хинна боахам а бехка, цунах даьккха ахча Алма-Ата Iодахьийтар Гранушас. ТIехьагIа а шийхьаьший цига мел бахача хана каьхаташ яздеш а посылкаш ухийташ а гаргалол лелайир цо царца. Цу къизача шерашка «халкъа моастагIашца» гIулакхаш леладе денал хила дезар.

ВIашагIа ца кхеташ дукха ха яьккхар хьаьшаша. Цхьабакъда, нохчий а гIалгIай а цIабахка бокъо йола ди а дера. КодзоевгIар а Орджоникидзе цIабаьхкар. Уж бахаш хинна цIеноц кхычарга дар. Грануш йолча бахаш цхьа ха а яьккха, Грозне баха Iобаьхкар уж.

Дукха ха я из хинна. ХIанз Грозне яхаш я Суруджанц Грануш. Цун ши воI пенсе ва. ВоккхагIвар Грозне вах, зIамагIвар Орджоникидзе ва. Цар хьаьший КодзоевгIар а хIанз Грозне бахаш ба. ХьалхагIа санна дIа а хьа а боагIаш, шоайла гIулакхаш леладу цар. Къизача хана гIалгIайн эрмалойи дезалашта юкъе чIоагIденна доттагIал хIанз а хьададац.

Вай бийцараш санна IалаьмаIе дукха ба. Кхыча тайпара хила а йиш яцар из. МоллагIча къама юкъе во саг нийслу. Цхьабакъда, дерригa халкъ во хилац. Цудухьа геттара тамашийна хеталу вай республикe, къаьстта Грозне, цкъаза арадувла йоахараш. Цкъа вайнах эрсий арабаха боахк, аьнна арадаьлар. ХIьата хIанз эрмалошта духьалбала боахк, яхаш, дувц. Нохчий а, гIалгIай а дукха хало лайна нах ба. Шоай Даьхенах баьха хиннача наха дага а дохарггдац цу тайпара ийрча хIама. Вайнахаца эгIазло йолаш а цхьа къам дац. ХIьата хьанна дагадехад из, малав цунах пайда эца лаьрхIар? Из кхетаде хала дац. Перестройках кхераш къамашта юкъе цIур а белла из соцае догдоаха нах ба уж.

Ч. МАНОЛИС.

ДИКАЧА НАХАХ

ХЬИНАР ДОЛА ДОЯРКА

Дукха ха я Бузуртанова Миновсе «Маяк» яхача совхоза шурий-товарни ферме болх бу. Боахаме къаьнагIболча дояркех цаI я из. Шийопытага хьежжа лакха да цун балха хьокхамаш а. Цхьа шу дIададахадац Миновсе тIайица социалистически декхараш толамца кхоачашца деш. Масала, дIадахача шера юкъера лаьрхIача 2300 килограмм хилар хIара Iаттагара цо яьккха шура, 1800 килограмм план хиннача.

ТIайица декхараш толамца кхоачашдаьд, аьнна, цох визза къахьегамхо лоархIаш яц къаьна доярка.

— Из-м цун кхоачаш динза даргдоаца декхар да, — йоах цо. — нагахьа ше визза къахьегамхо вале — ца хаддаш наькъаш леха декхарийла ва из къахьегама толамаш ди-тIехьа совдахара. КарагIдаьнначох кхоачам а баь из цу тIа соце — со теш — цо дерхIар кхоачаш хургца хиларах.

Бакълув къаьна доярка. КарагIдаьнначох кхоачам а баь Iе мегарг а вац. Цудухьа лаьрхIад цо: хIара шийIаттагара укх шера 2600 килограмм шура яккха, планагIа ши эзар йоагIача. Шеко йоацаш тешаш я Миновси уж декхараш шийкхоачаш хинна а ца Iеш, дикка тIеххоачаш хургхиларах.

Дика тоъал ха цу ферме а яьккха, цигара со дIаваха веннача ханна, тхьовра Миновси гучайоалащ мо цIаьхха гучаваьлар совхоза керттера зоотехник Ахушков Зяудин. Дега тоам беш дар цо Миновсех дийцар а:

— Ер дегI аз доаккхаш, из тайпа балха тIера саг бIаргa маяйнаяц сона, — йоах цо, —из-м доккха хIама а да хвона, цун ши кулг вIашка дилла вIалла ха а яц!

КIезига бац боахаме дукхача шерашка иштта хьаьнала къахьегаш хьабоагIа хьайбаш леладераш. Царех ба ферме къаьнагIа бола доярка Нальгиева Соня, Базалаева Либихан, Нальгиева Лида, кхыбараш.

Иштта белгалданккха доагIаш да цхьаькха а. Из фуд аьлча, цахаддаш царца ше социалистически яхь лелайой а, цIенача дег тIара новкъостал а ду цо царна.

Дукха дIадех вайгара таханарча вахаро. Къаьстта дукхагIа дех цо дикагIа къахьегачаргара. Из иштта хIанад аьлча, къахьегарга хьежжа хул сага сий. Цунга хьежжа хул дIахо кхы мел дар а. Цудухьа да из Миновсегара таханарча дено дукхагIа дIадехар. Цу деша маIан тIехдика кхетадеш я хьинар дола доярка Бузуртанова Миновси.

М. МУТАЛИЕВ, тха соб. корр.

Сиха детт бурув

Мехкдаьтта кIезиглуш латтача хьалашка «Iаьржача дошю» запасаш совъяхара доккхийн бехктокхамен декхараш хьалхашка латта Малгобекски бурув тохара балхий управлене лаьттан ченаш техкараштa. Уж дизза кхоачашдара ерригa таронаш оарцагIъяьхай цар. Цудухьа дерригача технико - экономически хьокхамий хьалхарча ах шера план дикка тIеххоачашъяьй бурувдеттараша. Ялх бетта план 106,4 процент кхоачаш а яь, планагIа лаьрхIачул совгIа УБР коллективо техад 567 метр бурув.

Къахьегама овсарле лакхъяра ялх бетта план 8,7 процент тIеххоачашъяьй цо. Духхьал из лакхъяра чотагIа техад планагIа лаьрхIачул совгIа мел теха бурув. ХIара станокаца бетта бурув тохара коммерчески сухала задани а шиъи ахи процент тIеххоачашъяьй лаьттан ченаш техкараша. Бурув тохарга дIабода мах лохбарах, химически реагенташ, утяжелитель, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах ах шера планал совгIа 73 эзар сома маьха пайда баьб цар паччахьалкхенна.

Уж толамаш доахача дизза дакъа а лоацаш, башха-дика производственни хьокхамаш доахаш хиларца белгалъяьнна итташ буровой коллективаш я укхаза. Царна юкъе а хьалхалаттачарех я буровой начальникаш Гупалов Виктор, Попхадзе Гурами, Галаев Iаьла, Растегаев Иван керте латтача бригадай коллективаш.

В. ДОТМАРЗИЕВ.

ЭКОНОМИЧЕСКИ РЕФОРМА ХЬАЛАШКА

Дувцари де дезари вIашкадагIац

Цхьа шуи ах шуи дузаш латт «Малгобекнефть» НГДУ коллективо экономически реформа кердача хьалашка къахьега. Фуд цу юкъа де вIаштIехьдаьннар а ца деш дисар а?

Хьалхарча ах шера баьча балха итогаш гIадвугаш я. Цу юкъа планагIа лаьрхIачул совгIа даьккхад 5100 тонн мехкдаьтта, бархI миллиони 640 эзари кубически метр газ. ЙоагIачул дукхагIа маьхалъяьккхай 303 эзар мах бола товарни продукци. Къахьегама овсарле лакхъяра задани 103,9 процент кхоачашъяьй цар. Шоай потребителашта поставкаш яра дола договорни декхараш а дизза кхоачашдаьд.

Хадданза «Iаьржа дошув» кIезиглуш латтача хьалашка уж производственни хьокхамаш даха атта хиннадац. Лаьттан ченашкара цIендаьмехкдаьтта хьадаккхара, цун боарам лох ца балийтара тIаерзаяьча методех дукха пайда ийбу НГДУ. Царех я химически йIовхалеи обработкаш яр. болх ца беш латтача къаьнача скважинашта капитальнни лаьттан кIалеи ремонт а еш, уж «дийнъяр», мехкдаьтта тIоанашка хийи гази чу а ухийташ. царна низ тIалоаттабар, тIехинга бурув тоха деза «малютка» яха скважинаш а йоахаш, мехкдаьтта совдахар.

Уж балхаш хьаькъалца вIаштIехьа а даьха, хьинаре къахьега мехкдаьттахой-маякаш, цехий коллективаш кIезига яц укхаза. Царна юкъе а тIехдика болх беш хиларца белгалъяьнна я Акинин Александр Васильевич керте латтача йиълагIча цеха коллектив. Ерригача НГДУ доаккхача мехкдаьттахи газахи 70 процент дар цо доаккхаш да.

Специалисташа дувцачох, организационни кийчон гIулакхаш чакх а даьха, экономически реформа хьалашка болх беш я НГДУ коллектив. Из каьхата тIа долаш да. ХIаьта боккъалдар аьлча, дувцари де дезарaши вIашкадагIац. Из иштта хилар къаьгга хьахьокх производстве къахьегаш барашца къамаьл хилча. Мел дукха вай модз дийцача а, чам ца баьккхача цун морзо хоалургьяц. Цеха начальника Заруднев Николай Петровича дувц:

ДIаихача шерашка плани тIайица декхараши кхоачашдича (мехкдаьттен гази дукхагIен кIезигагIен даккхар хьеха а ца деш) бригадашта, участкашта, цехашта уравниловка а еш, хьежадора алапи, премеш телар. ХозрасчетагIа болх беча хана цхьаккха дича а хилийта йиш йолаш хIама дац из. ХIара коллектива ше хьадаьчунга хьежжа мара алапи эца бокъо яц. Цхьабакъда, из гIулакх цхьан кога тIа даьккхадац НГДУ хIанз а. Долче, къаьнача IаьдалагIа хьежаду наха луш дола алапи. ТIаккха цар материальни безам совбаларга дог доахилга а яц.

Ховш махиллара экономически реформа хьалашка болх беча мехкдаьттахой коллективе хьахиннай материальни поощрене, социальни даькъе дегIаахара, кхыйола фондаш. Царех мишта пайда ийбу-теш укхаза? Цу даькъера болх а дика вIаштIехьбаьккхаб мехкдаьттахоша. ХIара шера хозспособагIа хьалду цар бархI квартира йола цаI шиъ цIа. иштта плана юкъекхухь цу юкъа хьалдаьдаккха деза бIаь квартира йола цIенош.

Шоай фонда чотагIа вIашагIа а елла болх беш я хьакхарч кхею ши ферма. Шера мехкдаьттахошта цар хулийт 50—60 тонн хьакхий дулх. Кастта вIашагIболла лерхIаш ба доахани жаи хьалкхедергдола гIонна бола боахам а. Лоацца аьлча, социальни даькъе дегIаахара йолча фондах бизза пайда ийбу укхаза.

Цхьабакъда, йиззача хозрасчета баргал етта гIулакхаш а нийсденнад укхаза. ЦаIаш кердача хьисапе къахьегаш ба, вожаш — къаьнача IаьдалагIа. Масала, хьалхагIа санна эсала болх беш я Хамхоев Суламбик, Исмаилова Любовь керте латтача шин ЖКХ коллективаш. Уж паччахьалкхенна зе деш я, царна хьалхара дукъ дIаувза могаргдац тхона, аьнна юстара а яьнна, дIаэттай НГДУ-ра кхыйола коллективаш. ТIаккха вокхар фу де деза? Цар низ дIакхачац шоашта тIадиса паччахьалкхен декхар тIера дIадаккха. ЖКХ болхлошта хетачох, экономически таро йоаца коллективаш хьалъяхара, цIенхаштта уйла е декхарийла ба НГДУ, иштта «Грознефть» объединене кулгалхой.

Экономически реформа хьалашка беча балха чIоагIа Iаткъаш къоастаянза йола проблемаш а кIезига яц укхаза. Цхьа шу совгIа да шийбригада арендни подрядагIа яккха гIерташ, скважинашта капитальни ремонт еча бригада кулгалхо Петров хьувза. Цхьабакъда, таханалца из де аьттув ца боалаш хьавоагIа из. Фуд новкъарле ер? Хила деззача бесса дац материально - технически Iалашо елга, арендни подрядагIа болх бара кийчо яьяц планови, къахьегамеи алапеи отделаша. Цо юхатетт дерригa а.

Къургаш а деш дувц мехкдаьттахоша застойни шерашкара денз хьайоагIача проблемаех. Цу хьакъехьа цхьоалагIча промыслерча мехкдаьтта доахача оператора Цечоев Мувсас йоах: цу хана НГДУ-на керте лаьттача кулгалхоша шоай сийле яккха гIерташ, цхьаккха боарам а боацаш хьалъувзарах, хIанзчул тIехьагIа дуккхача шерашка хьалдаккхал «Iаьржа дошув» дисад тIоанашка. ХIанз оаха хозрасчетагIа болх беча хана, чIоагIа лоархIаме да из цIендаь хьадаккхар. Цу даькъе тхона новкъостал эш республика Iилманхошкара. ХIаьта кIоарга йоацача насосни скважинашкара дар хьалдаккха тха тхоай а низ дIакхоач.

Мехкдаьттахой балха Iаткъаш кхы а дукха кхоачамбоацараш да. Хала балхаш механизированни хьисапе чакхдахара эша техника а кхоачамболлаш яц укхаза. Из бахьан долаш зехьа ахча доадеш моттигаш нийслу НГДУ. Дукха ха йоацаш тховна тIа йоахка аьшкбетона плиташ а яхьаш. Грознера хьакхаьчар автомашинаш. ХIаьта уж тIера Iояха кран ца хиларах бIарчча ди даьккхар автотранспорто сеца латташ. Беш пайда а боацаш, из сеца латтарах хозрасчетни коллективо дукха ахча дIатакха дийзар. Планировани елга, дIадохийтачун а хьахулача пайдан а учет эсала лелаю укхаза.

БоагIача тайпара вIаштIехьбаьккхабац производственни коллективашта юкъера бувзам, доккха зе хул договорни декхараш кхоачашца деш дисарах. Экономически нормативаш я НГДУ, хIаьта цехашка яц. долче, участкашка, бригадашка уж хулга дувца а дезац.

Паччахьалкхен предприятех (объединенех) дола Закон тIайицачул тIехьагIа укхаза хержай А. Н. Морев керте латта къахьегама коллектива совет. Цунна йоккхий бокъонаш еннай укх статья тIа белгалдаьхараш санна дола кхоачамбоацараш дIадахара юкъегIорта а де дезараш хьадайта а. Цхьабакъда, шийбокъонех кIезига пайда ийбу цо. Совето хан-ханнахьа заседанеш йой а, цига дувцаш дараш лакхе хьоахадаьраш санна дола лоархIаме дешаш дац. Иштта цу гIулакхашта юстара латт партийнии профсоюзнии организацеш а.

Б. КОСТОЕВ.

Доазол дехьара

ПЕНДЖАБ: МАШАРГА САТУВСАШ

Боккха бала, гIайгIа я кIай мож льшача ахархочун-сикха бIаргашка. Къам колонизатораша беча низах мукъадоаккхаш лоаттабаьча къовсама алах чакхваьнна, шийферме хьаьнала къахьегаш, ши воI хьалкхеваь волча цу сагага хатар денад — тахан уж шаккхе воацаш висав из. ВоккхагIвола воI, полицейски инспектор, Бир Сингх ца ховш вийнав зIамагIволча воIо, Парминдер Сингха. Из хатар хиннад бийсана. Пенджаб яха штат Индех дIакъоастаяь «Халистатан яха сикхий кортамукъален паччахьалкхе» хьае лерхIаш болча террористаштеи полиценеи юкъе тIом хиннача хана. Шийвоша вийна зIамагIвола воI хьулавала везача хьале эттав, амма из коравергхиларах а из кIалхарваккха таро хург ца хиларах а дог тийша ва да. Полицейски участкашкеи судашкеи ух из шийвиIий бехк боацилга дIахайта гIерташ. ХIаьта Парминдер Сингх ше геттара раьза вар террористащцара шийгIулакхаш хоададе, амма, бехктокхамга ше озаргхиларах тIалаттача кхерамо кхы а керда зуламаш дайт цунга.

Иштта я къонача прогрессивни режиссера Лалита Белас оттадаьча, «Накал» цIи йолча фильма лоацца сюжет. «Пенджаба вахара кизга» аьнна, цIи тиллай цу фильма «Таймс оф Индиа» яхача газетас. Инде къулбаседа-малхбузехьа йолча штате 80-ча шерашкара денз вежарий шоайла боабайташ болча къовсама бухь хьахьокхаш да из. Пенджабски проблема политически а дина а дещаш къоастаде гIерташ бац фильм оттадаьраш, амма, уж фильмага хьожараш дIакхетабе гIерт: кхы дIахо а цу тайпара хьал латтийта йиш йоацилга а, дукха халонаш лайнача цу лаьттан тIа машари сатеми юхаметтаоттабе безалга а.

Кинематографисташа лерхIараш Инде паччахьалкхен, политически, общественни гIозарий уйлаш ше маярра хьахьокхаш я. Республике дукхагIбараш тийша ба 1989 шу Пенджаба эргалоний шу а хинна дIаоттаргхиларахи, цунах Инде «ца соцаш цIий Iоуха» штат а ца оалаш, юха а «нах ялатаца Iалашбу моттиг» аргхиларахи.

Из иштта хургхилара кIийле йолаш я. Март бутт болалуча хана премьер-министра Раджива Гандес Пенджабера хьал тоаде тIахьийха долча цхьацца гIулакхех лаьца хоам бир. Иштта, паччахьлкхенна духьала зуламе гIулакхаш леладарах лаьца, набахтенашка чубийхка хинна дукхагIбола сикхаш арахийцаб, кхерамзле лорае, штатерча полицеи кхерамзлен низийи полномочеш шерьe тIахьийха цхьайола акташи указаши юхадаьхад, цун территоре тIа доазол дехьара нах чубита йиш йоацаш хинна соцам а дIабаьккхаб. Шинщера совгIа президентски правлени йолча Пенджаба гонахьара хьал тоадар духьа тIахьийха йола переговораш йолаяьй керте латтачеи оппозиционнии партешта юкъе. Iаьдала моттигерча органашка хоржамаш де лаьрхIад цига. Нагахьа санна, аьттув болаш хьалаш хуле, штата законодательни собране а хоржамаш чакхдаха лаьрхIад.

Пенджаба халкъ эттад. ДIадахача шера террористий карагIа геттара дукха нах байра. Цунца цхьана, штате бахача нахаи террористаштеи юкъе дика холуш дола доазув эттад. Къама а сикхашта а духьала экстремисташ болга дика кхета а даь, царна тIехьара даьлар халкъ.

ХIаьта а цIий Iоухаш да. Политически террор лоаттаеш хиннача экстремистий группировкаех хIанз уголовнийкий бандаш хиннай: цар шоашта болча пайданна нах боабу, къоалаш ду. контрабандагIа герзаши наркотикаши йохк, тIехьагIа царех ахча эцар духьа нах есаралла кхувл. Гангстерски группировкай доакъошхоша Iоткъам лоаттабара сферашта тIехьа къиза къовсам лоаттабу.

Пенджабера из хала хьал кIоаргдеча дика «дакъа лоац» пакистански спецслужбаша. Аьшка саьргех яь карташ а бийсана хIама дика гойташ йолча приборашца Iалашъяь пограничнии вышкаш а йоллашехьа хIара денна хIана ахац аьнна террористаши контрабандисташи, индийско - пакистански доазув хоададеш. дIаи-хьаи ухаш ба. Герзаш, боеприпасаш, наркотикаш, дошо да цар дIаихьаи кхухьар. Доазол дехьа нелегально дIаи-хьаи ахара шоашта мамогга «гIо-новкъостал» деш ба пакистански кхерамзлен службай болхлой а, иштта доазонна йистте йолча подразделеней эпсараш а. ДIадахача шера декабрь бетта Индеи Пакистанеи кулгалхой Раджив Гандеи Беназира Бхуттои вIашагIкхетар хиннача хана, тIеххьарчо пенджабски террористашта деш дола новкъостал соцадергхиларах дела дош деннадар. амма, из кхоачашдинза дисар. Пакистана кердача премьер-министра бехкагIа дале тамаш я из. Моттигерча кепайоазон органаша белгал мадаккхара, эскара а спецслужбай а балха тIехьа ше мабарра тIахьожам лоаттабе вIаштIехьдаргдац цун.

Пенджабски проблема къоастаяра малагIа наькъаш дотеш? Индийски паччахьалкхен а политически а деятелашта, кепайоазон а общественноста а викалашта хетарех, терроризм IоцIенъяь дIаяккха еза низ болча кулгаца. Из бахьан долаш чIоагIъеш я полицейски формированеш а кхерамзлен органаш а. Цу даькъе гIо-новкъостал де декхарийла я индийско - пакистански доазон тIа долча хьалех лаьца оборона министерствай секретарий боарам тIа чакхъяха лаьрхIа йола индийско-пакистански переговораш. Цунца цхьана, «Нэшнл геральд» яхача газета тIа цIихезача политолога, делийски политически тохкамий центра профессора Бхабани Сен Гупта белгал мадаккхара, мехка политически вахара юкъе Пенджаб ца эзача йиш яц. Инде премьер-министр Раджив Ганди дика опыт йолаш ва чурча политикера конфликташ къоастаеча, — белгалдоаккх автора, — дукхагIйола повстанчески группировкаш гIаьххьарча политически вахарга ерзаяьй цо. Из де цунна карагI ца доалаш йиса штат Пенджаб я. Цудухьа шийполитически низа мобилизаци а яь, керда конструктивни инициативаш оттае декхарийла ва правительства кулгалхо.

Дале а, мехка долча хьалах бехктокхаме я правительство. ХIаьта цунца цхьан хана, дукха ха йоацаш хиннача Инде Коммунистически парте XIV съезда политически резолюцес белгал мадаккхара, сепаратизмаи терроризмаи, къаман барт-цхьоагIонни мохк бIарчча цаI хиларан тIехьа къовсам лоаттабеча нах шоаш хьинаре дакъа лаца декхарийла ба.

Укх шера сикхизма керттерча дин центра — Амритсар яхача городерча Дошоча храма — 400 шу дизар дездергда. Мехка кортамукъален тIехьа колонизатораштa духьала къовсам лоаттабаьрий мугIараш кхотадеш, бIаьшерений дIоаххала сикхски общинай тIап хиннай из. Доккха зе хиннад храмови комплекса 1984 шера цу чу дIахьулабенна хинна бандиташ правительственни эскараша низаца арабоахача хана. ХIанз Дошо храм юхаметтаоттаяьй. Укхаза бахка таро еннай доазол дехьарча туристашта. ХIаьта Инде дукхагIбараш чIоагIа тийша ба гIоръяьнна цIихезача храмо шийпхелагIа бIаьшере хьасллаш дола шу эргалоний шу хургхиларах а, дукха халонаш лайнача Пенджабе машари сатеми юхаоттаргхиларах а.

КАПУСТИН Михаил, ТАСС корр.